

УДК: 316.62/774:004.77_029:1

О.С. Поліщук, О.В. Поліщук

Я В СИСТЕМІ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЇ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Анотація. Розглянуто характерні особливості інформаційного суспільства. З'ясовано, що техніко-технологічний процес, який набув інтенсивності у XXI ст., створив сприятливі умови в розвитку суспільства; зокрема винайдення Інтернету дало широкі можливості у сфері комунікації. Встановлено, що завдяки цьому феномену індивіди з метою організації колективної дії почали значно швидше долати відстань, за короткий проміжок часу розширювати дію своїх соціальних груп через залучення інших у соціальну мережу. Закцентовано увагу на тому, що сучасний стан пандемії лише додатково створив умову інтенсивного залучення Я у систему соціальних інтернет-мереж. Перебуваючи в них, Я піддається впливу соціальної мережі та, використовуючи ціннісну складову у процесі пізнання, на підсвідомому рівні входить у систему колективної дії соціальної групи. Також звернута увага на психологічні особливості перебування Я в інтернет-мережі і те, як інтернет-мережа реагує на різнопланові потреби цього Я. Зокрема через рекламу, пропозиції тощо, які надходять Я в інтернет-мережі. Для підтвердження цих та інших фактів використані дослідження сучасних філософів.

Ключові слова: індивід, Я, соціальні мережі, Інтернет, цінності, віртуальний світ, колективна дія, взаємодія, довіра, комунікація.

Вступ

Сучасний період розвитку ознаменувався винайденням Інтернету, що створив умови для появи соціальних мереж, люди перемістилися із реальної площини здобування інформації у віртуальну (Кеск, 1998). Віртуальний світ буквально сповнений інформацією. Завдяки Інтернету зростає кількість комунікацій, що впливає на формування Я: засоби передачі постійно спрощуються, стають компактними і доступними. Це зумовлено не лише бурхливим техніко-технологічним розвитком наукових досягнень, що втілюються у поширенні інформаційних та комунікаційних технологій, мережі Інтернет, розвиток інформаційної кіберкультури, а й ситуацією, пов'язаною з пандемією COVID-19, що змусила людину переформатувати свої відносини і перейти від реальної взаємодії – віч-на-віч, до віртуальної, де посередником є машина. Але не лише відносини зазнали трансформаційних змін, а й безпосередньо, і вплив цих відносин на формування Я, а також і на колективну дію, до якої залучається Я. Все це вимагає адекватного наукового пояснення, адже не завжди віртуальний світ має той соціальний вплив, до якого прагне Я – враховуючи психологічні особливості самого Я.

Мета дослідження

Метою статті є виявлення впливу техніко-технологічного процесу, який набув інтенсивності у XXI ст., зокрема винайдення Інтернету на масштаб дії соціальних груп через залучення інших у соціальні мережі та вплив пандемії на умови залучення Я у систему соціальних інтернет-мереж.

Методологія дослідження

Забезпечення продуктивності висновків виходить не тільки із вдалого підбору якісної літератури, а, передовсім, з використаної методології при її аналізі та аналізі реального стану справ. Об'єктивні реалії, що стали об'єктом дослідження, з одного боку, постають як реальний, так би мовити, дотичний матеріал, з іншого – інтерпретаціями у свідомості інших людей. Втім у обох випадках йдеться про адекватність прочитання, строге перекладання у режим структурування теорії, висновування та прогнозування щодо визначених метою аспектів – опис актуального стану формування Я і залучення його у систему колективної дії соціальних інтернет-мереж та характеристика потен-

ційних небезпек термінологією складників інформаційного суспільства. Такий симбіоз вказує на продуктивність міждисциплінарного підходу: суспільствознавчого та філософського напрямків. Їхнє перемишування, найбільш результативне для такої тематики, постало у світлі застосування діалектичного, герменевтичного та феноменологічного методів.

Результати

У XXI ст. мережі як технічний і соціокультурний феномен вносять кардинальні зміни у всі сфери суспільного життя. Всесвітня павутина, комп'ютерні навчальні програми, інтерактивні інсталяції у мистецтві, комп'ютерна анімація, цифрові відео й фотографія презентують новий соціальний простір, який виявляється у нових способах взаємодії, світобачення й світорозуміння його людиною, у нових технологіях, формах, засобах навчання й діяльності тощо. Він позначений низкою нових феноменів, як от: комп'ютеризація діяльності, вдосконалення й поширення електронних носіїв інформації, візуалізація суспільного простору, розвиток інформаційних мереж тощо.

Однак варто зауважити, зазначають О. Данильян і О. Дзьобань, що наявність розвиненої структури інформаційних мереж не є показником розвинутого інформаційного суспільства (Данильян, Дзьобань, 2019: 8-20). Адже наявність Інтернету і тих можливостей які надає це явище наукового розуму, не є ознакою інформаційної епохи. Щоб визначити цей рівень має бути присутньою етична і культурна складова, що стануть індикаторами інформаційної епохи. Сьогодні це є періодом хаосу інформаційної епохи, що створює незбагнені можливості для Я. За таких обставин Я несвідомо залучається до різних систем соціальних взаємовідносин інтернет-мереж. При цьому у більшості випадків не усвідомлюються наслідки, які несуть у собі ці системи взаємовідносин. Особливо це має пряме відношення до молодого підростаючого покоління, у якого психіка є нестійкою і лише перебуває на етапі формування. У зв'язку із цим така категорія підростаючого покоління Я стає найбільш вразливою і в неї формується залежність від інтернет-взаємодії у мережевому просторі віртуального світу.

Мережеві взаємодії, що реалізується у процесі формування Я, є демократичними, оскільки надають йому рівні можливості. Наявність рівного доступу до будь-якої інформації А. Бард й Я. Зодерквіст кваліфікують як

прозорість мережевої взаємодії. На думку дослідників, принцип прозорості може виявлятися також у тому, що учасники мережевої взаємодії у будь-який момент можуть зробити внесок до інформаційного ресурсу. Вони виступають не лише споживачами, а й творцями необхідної інформації (Бард, 2004).

У такий спосіб відбувається долучення Я до інформаційної спільноти, а це створює умови для формування колективної дії та входження Я у систему колективної дії відповідного соціального інтернет-утворення. Оскільки через сприйняття інформації тих цінностей, які вона несе, чи її творення Я долучається до колективної дії спільноти, яка підтримує, творить, розповсюджує ту чи іншу інформацію. Внаслідок цих процесів у традиційних суспільствах віртуальні спільноти зазнають різноманітних змін, серед яких, на думку окремих дослідників, соціальні класи замінюються соціально недиференційованими «інформаційними спільнотами». Ці «спільноти» вступають у контакт у віртуальному середовищі, де стає проблематичним визначення соціального статусу (Данильян, Дзьобань, 2019: 8-20) конкретного Я, оскільки позначення реального Я у більшості випадків є умовним і не завжди відповідає дійсності.

Зважаючи на таке, розуміння мереж та їхньої ролі при формуванні Я, ми констатуємо, що вони є унікальною платформою для консолідації різних груп суб'єктів на основі спільності їхніх інтересів, цінностей. При цьому в результаті комунікативної взаємодії виникає масштабний синергетичний ефект. Мережі сприяють структуризації комунікативного простору, створенню віртуальних співтовариств, які часто на практиці перетворюються на громадські об'єднання, а громадським інституціям дають можливість поширювати свої ідеї, залучати до своїх лав нових членів та координувати їхні дії. Спостерігається взаємопроникнення повсякденної соціальної реальності та віртуальної. Як зазначає Г. Кардозо (G. Cardoso), «...ми бачимо нове поняття простору, де фізичне і віртуальне впливають одне на одного, закладаючи підґрунтя для виникнення нових форм соціалізації, нових форм життя і нових форм соціальної організації» (Cardoso, 1998).

Тобто мережі є тим феноменом, що дозволяють створювати нові форми і системи взаємодії. І цей феномен має свої особливості мережевої взаємодії. Зокрема вона дозволяє моментально й майже без зайвих затрат енергії та сил встановити значну кількість прямих контактів. Ця обставина, на наше переконання, полегшує процес розширення колективної дії шляхом пошуку нових партнерів із необхідними якостями та професійними характеристиками. Даний тип взаємодій свідчить про те, що Я здатне не лише існувати у нестійкому комунікативному середовищі, а й постійно утворювати адекватні форми власної реалізації (Поліщук, 2017: 93-96). Тому, за твердженням С. Кувшинова та Г. Ярославцевої, найбільш популярними стануть ті сервіси, які будуть сприяти навчанню та самонавчанню, особливо актуальному в сучасній ситуації розширених освітніх комунікацій, дистанційного використання інформації (Онищенко, Горovий, Попик, 2013: 129-133). А також сервіси, з інформацією яких особистість найбільше себе ідентифікує. Однак це не завжди так. Якщо звернемося до підростаючого покоління, вар-

то відмітити, що їхнє бажання виділитися у сучасному світі не завжди зіставляється з навчанням; у більшості випадків це пов'язано з бажанням бути визнаним. Визнання Я відбувається у неформальних соціальних мережах, які у своїй спрямованості, нехтуючи цінностями, мають антисоціальні прояви. Така взаємодія Я із соціальними інтернет-групами має прямий вплив на Я і на макропроцеси соціальної системи.

Наступною особливістю мережевої взаємодії є суверенізація її учасників. Мова йде про досягнення принципово нового рівня соціальної комплексності, яка має мало спільного з карикатурою «механічної солідарності» (Е. Дюркгейм). Мережеві спільноти – це об'єднання суверенних особистостей, а не спільноти громадян. Тому у мережевих взаємодіях головним є захист суверенітету особистості, захист від посягань на неї. Діючою особою мережевої взаємодії є активна особистість, довкола якої формуються коаліції та союзи, що утворюють колективну дію. Вони виникають та розпадаються за їхнім бажанням. Мережеві співтовариства самоорганізуються. Вони є спільнотою за принципом більш-менш постійних контактів, які є наслідком спільного для них інтересу. Пересічна людина сьогодні вдень і вночі прив'язана до засобів мережевої взаємодії. У своєму повсякденному спілкуванні вона, як правило, заплутана мережею ділових контактів. Соціальні мережі операціоналізуються, стають все більше безособистісними та швидкоплинними. Тимчасовість – це також умова мобільності. Контакт має швидко з'являтися і швидко зникати. Прикладом цього є повідомлення на електронній пошті, короткі SMS-повідомлення, односкладні ділові відповіді по мобільному телефону. Комунікація на службі у людини. Чи людина на службу комунікації? Це питання є риторичним. Людина стає генератором повідомлень. Мережеві технології створили новий тип «соціальних мереж», які змогли надати якості стійкої комунікації випадковим людським контактам – форумам, Інтернет-конференціям, блогами тощо. Мережеві спільноти, які утворюються, є спільнотами людей, які використовують мережі. В основі будь-яких мереж лежить комунікація індивідів. Зміни та найбільш очевидні прояви необхідно шукати у змінах життя індивідів. Мова йде не лише про психологічну трансформацію, яку довелося пережити індивіду в останні десятиріччя, а й про певну форму регулювання внутрішніх відносин у товаристві (Поліщук, 2017: 93-96).

Новий вид соціальної взаємодії призводить до усвідомлення нової віртуальної реальності, в якій розширюються її рамки зіткнення зі світом. Чимало видів діяльності, що мають важливе значення для формування і реалізації Я, знаходять нові системи, а за ними і процеси задоволення власних потреб, які подекуди не є усвідомленими, а мають місце підсвідомого прояву. Щоб дати можливість реалізуватися підсвідомості, нестійке Я занурюється у віртуальний нестійкий світ і вже там потрапляє у систему різноманітних зв'язків, які подекуди не відповідають якісним характеристикам соціуму. Потрапивши у систему таких відносин, у Я з'являються нові потреби, що продукуються віртуальною соціальною спільнотою. У зв'язку із цим постає питання появи нового «Модульного Я», яке має різноманітні конфігурації. Все це зале-

жить від колективної дії соціальних взаємовідносин, до яких було/є залучене Я. «Модульне Я» характеризується такими ознаками: здатність швидко змінювати типи діяльності залежно від потреб; безперешкодне, внутрішньоособистісне входження у різні соціальні утворення; неперв'язаність до них; нестійкість власних переконань. Останнє є небезпечним у формуванні Я. У цьому контексті порушується проблема ідентичності Я з колективною дією соціальних у створень інтернет-мереж. Виходячи з такого бачення, можемо зауважити, що колективна дія буде нестійкою, матиме разові акції, адже для того щоб, вона була ефективною, довготривалою, її організатори мають постійно змінювати правила діяльності такої колективної дії і формувати внутрішні переконання та мотиви участі.

Цікавими у даному контексті міркувань є наукові розвідки американських учених Дж. Ліклайдера та Р. Тейлора. Досліджуючи особливості сучасних соціальних комунікацій, вони розмірковують над питанням: якими мають бути інтерактивні онлайн спільноти? На їхню думку, це будуть спільноти, які об'єднані не географічно, а за інтересами. «У більшості галузей вони складаються з географічно віддалених елементів, які часом скупчуються у невеликі масиви, а інколи працюють нарізно», – стверджують дослідники (Taylor. 2002: 37–38). З цією точкою зору солідаризується Л. Смола. Вона зазначає, що мережа – це група окремих суб'єктів, які мають спільні неформальні норми або цінності, що становлять нову форму соціальної організації. Соціальні медіа сьогодні – блоги, соціальні мережі, сформовані цілісні віртуальні соціальні світи, колаборативні проекти, спільноти, віртуальні соціальні ігри та форуми – залишаються альтернативними джерелами інформації, яким користувачі схильні довіряти (Онищенко, Горовий, Попик, 2013: 129-133).

Суттєвою особливістю мережевої взаємодії є кардинальна зміна природи соціальних спільнот. Новий контекст соціальної реальності суттєво впливає на їхнє життя. Людина епохи «плинної модерності» вже не втиснута у міцні лещата соціального світу. Руйнація та мінливість узвичаєних соціальних структур і норм зумовлює дисбаланс між соціальним та індивідуальним. На сьогодні суспільство стає все більше індивідуалізованим, оскільки приватне завоює все більшу територію соціального, а індивід набуває все більшої суверенності. Його інтереси визнаються як певна цінність, яку не слід уніфікувати із цінностями та інтересами суспільства, підлаштовуватися під них. «Розрідження» раніше стійких структур порядку, у які був «упаяний» індивід, тепер звільняє його й відправляє у вільне одиночне плавання вируючими хвилями сучасності. Порятунок потопаючих воістину став справою самих потопаючих», – констатує Л. Горбунова (Горбунова, 2008: 45-60). У сучасному суспільстві все активніше відбуваються процеси поступового звільнення індивідів від впливу соціальних спільнот (груп, локальних та виробничих спільнот). При цьому суспільство не розпадається на автономних індивідів. Канадський філософ та соціолог Б. Веллман вважає, що на індивіда все більший вплив виявляє його персональна соціальна мережа. Дослідник стверджує, що нова модель соціальності у нашому суспільстві характеризується

мережевим індивідуалізмом. Науковець вважає, що сучасний розвинутий світ перебуває на етапі зрушення парадигми у тому розумінні, що люди та інститути взаємодіють між собою. Він виокремлює три етапи такої взаємодії: спільноти «невеликих коробок» (little baxies communities); «глокалізовані» мережі (glocalized neturorks); мережевий індивідуалізм (neturorked indirduolism) (Wellmon. 2005: 11-25).

Продовжуючи цю думку, інший мислитель, представник цієї країни, Г. Маклюен, переконаний, що у наш час кожен із новітніх засобів комунікації дає поштовх до нового «розширення» людських можливостей, змінюючи як соціокультурний простір загалом, так і усвідомлення особи в його межах зокрема: «В нашу електричну епоху ми бачимо себе такими, яких все більше й більше можна перевести у форму інформації й такими, що рухаємося у бік технологічного розширення свідомості» (Маклюен, 2003: 70). Власне, «технологічне розширення» людини за допомогою електронних комунікаційних засобів та технологій Г. Маклюен порівнює зі своєрідним «продовженням» центральної нервової системи особи. Відповідно, формується «всесвітня нервова система», яка «розширює» людину настільки, що зумовлює появу єдиного планетарного організму – «global village». Так, новітні технічні засоби формують нові суспільні запити й потреби; вони видозмінюють не тільки спосіб життєдіяльності людини і її повсякденні звички, а й моделі мислення та ціннісні орієнтації особи. Ідеї, запропоновані Г. Маклюеном, влучно екстраполюються на сучасний соціокультурний простір, допомагаючи особі стати учасником процесу функціонування новітніх комунікативних інформаційних систем.

Наявність нових комунікативних можливостей сприяє розширенню кола спілкування. Зокрема у мережевому суспільстві Я має широкі можливості взаємодіяти з «іншими», переключати зв'язки між різними мережами. Це є ще одним позитивом для розширення меж колективної дії. Ієрархії взаємовідносин стають горизонтальними і більш складно структурованими. Людина в соціальній мережі має власну персональну мережу. Термін «спільнота» описується швидше соціально, ніж просторово, тому є зрозумілим, що сучасні спільноти, які утворюють колективну дію, – це співдружність більше на основі спільних інтересів, ніж на основі родинних стосунків чи місця проживання. У такий спосіб, колективна дія спільноти стає ширшою.

Також, на думку Б. Веллмана, у мережевих взаємодіях існує заміна place-to-place комунікації на person-to-person комунікацію. Розвиток комунікаційних технологій – телефонної мережі та безпроводникового Інтернету – дозволяє людям бути менше залежними від місця. Відносини та зв'язки утворюються з людьми, а не з місцями їхнього перебування. У сучасному світі настав час дій індивідів та їхніх мереж, а не груп. При цьому зміни торкаються як власного життя індивіда, так і суспільного. Б. Веллман упевнений, що організація роботи, яка базується на інформації, також поступово переміщується до мережевого індивідуалізму. Віртуальні зв'язки йдуть на крок попереду та об'єднують людей із різних організацій у тимчасову мережу для співпраці над конкретними завданнями, де учасники задіяні в різноманітних проектах та робо-

чих групах. Основою для побудови нового способу управління бізнесом є такі явища, як масова колаборація або масова співпраця. Масова співпраця – форма колективної праці, коли більша кількість людей працює незалежно над одним проектом в Інтернеті, використовуючи соціальне програмне забезпечення та інструменти співпраці (Wellmon, 2005: 11-25). Тобто відбувається переформатування колективної дії, в основі якої є індивід, але індивід не груповий, а індивід «мережевий», індивід, який існує і діє у віртуальному світі й використовує мережу для формування колективної дії. У цьому випадку мережа постає колективною дією, що має значну географію, адже сучасні можливості безпроводникового Інтернету сприяють тому, що учасники колективної дії можуть перебувати в різних місцях – там, де є доступ до мережі.

Отже, в такий спосіб відбувається формування спільноти, яку В. Щербина називає віртуальною. На його думку, така спільнота загалом зберігає всі істотні ознаки, за тим важливим винятком, що тут спільною для групи людей територією є віртуальний простір, безпосередньо виявлений через інтерфейси (Щербина, 2005: 139-149).

Розвиваючи думку про таку спільноту, варто зазначити, що її визначення співпадає з класичним розумінням мережі: це є локальна мережа людей, які реально взаємодіють в Інтернеті; що використовують для цього той чи інший спільний для всієї групи засіб спілкування. Вони об'єднані за принципом більш-менш постійних контактів внаслідок спільного для них інтересу (Wasserman, 1994: 12). Вони спонтанно виникають, функціонують певний час і відмирають, якщо вичерпується їхній сенс. Аналогічно можна сказати і про їхню колективну дію.

Що ж до формування цієї дії, цікаву думку висловив С. Сибіряков. Він зазначає, що мережі та блогосфера Інтернету – гарна підмога для організаторів різних суспільно-політичних рухів. Яскравим прикладом є ситуація в Україні. З подіями, що виникли в нашій країні, помітно активізувалося їхнє обговорення в Інтернет-блогох і, як наслідок, виникли соціально-політичні конфлікти. Адже завдяки Інтернет-мережі про політичну ситуацію, що виникла в Києві, у короткий проміжок часу стало відомо в регіонах і в усьому світі. На підтримку українського народу відбулися мирні демонстрації у Великобританії, Канаді та низці іноземних країн. Люди всього світу стежать за подіями в Україні, надають різноманітну допомогу. В такий спосіб відбувається у короткий проміжок часу на невизначеній території формування колективної дії. Ще одним прикладом є дія, спрямована на подолання пандемії, пов'язаної з COVID-19. У соціальних мережах науковці країн світу утворюють соціальні об'єднання з метою розробки противірусної вакцини. Аналогічна ситуація відбувається і в інших галузях науки та сферах зайнятості.

Отже, мережа, у нашому розумінні, – це завжди взаємодія між індивідами, спрямована на організацію групи з метою формування колективної дії для вирішення тих чи інших проблем. У цьому випадку під мережею розуміється група з трьох та більше осіб, що співпрацюють з метою досягнення не лише власних, а й колективних цілей. Однак варто відмітити, що формування колективної дії у мережевому просторі є неможливим без довіри, оскільки вона є

обов'язковим компонентом мережевої колективної дії. На цей компонент у своїх дослідженнях наголошують П. Бурдьє (Bourdieu, 1985), Ф. Фукуяма (Fukuyama, 1995: 89–103) і П. Штомпка (Sztompka, 1999).

Довіра може виникнути лише на основі спільних цінностей, зіставленого сприйняття соціального світу, своїх власних та інших соціальних практик, усвідомлення можливості їхнього узгодження. Феномен довіри формується як результат реалізації когнітивних моделей соціальної реальності, які мають збігатися з основними компонентами, такими, як погляд на національні інтереси, потреби локальних груп, цілі, що з цього випливають, пріоритети завдань, спільність інтересів, орієнтири та критерії ефективності взаємодії з точки зору взаємних витрат та вигод. Довіра (соціальний капітал), за П. Бурдьє, визначається відносинами, які підтримуються існуючими у конкретному суспільстві ринками та культурою на основі «реципрокності» («reciprocity»), тобто стану очікування взаємного обміну ресурсами. Вона є результатом мобілізації соціального капіталу як сукупності актуальних чи потенційних ресурсів, що пов'язані з наявністю міцних розгалужених зв'язків, які тією чи іншою мірою є інституціоналізованими відносинами взаємного знайомства і визнання (Bourdieu, 1985: 48).

Отже, враховуючи особливості та темпи розвитку суспільства, ми констатуємо, що індивіди в інформаційному суспільстві все частіше є учасниками мереж. Така участь має перспективи і неабиякий вплив на формування колективної дії й залучення Я до її системи. Адже мережа – це група окремих суб'єктів, які взаємодіють між собою на основі спільних цінностей і норм. Мережа сприяє структуризації комунікативного простору, створенню колективної дії віртуальних співтовариств, мережевих спільнот, які за певних обставин мають можливість трансформуватися у реальні об'єднання, що ставлять собі за мету досягнення певної мети.

Варто пам'ятати, що крім того, що мережа сприяє розвитку колективної дії соціальних груп, залучає в свою систему індивідів, вона також здійснює вплив на становлення Я, використовуючи ціннісну складову. Але при цьому є також позитивні та негативні аспекти, особливо коли мова йде про підростаюче покоління. Адже в цей період відбувається лише становлення Я і воно є вразливим, не завжди здатним сприймати ту чи іншу інформацію, не завжди може її адекватно оцінювати та розуміти цілісну картину світу. Слід враховувати те, що в період пандемії заклади освіти перейшли на дистанційну форму навчання й почали максимально використовувати віртуальний світ. Такий перехід зумовив перенесення формуючого Я з реального у віртуальний світ. Крім цілеспрямованих платформ, що забезпечують Я у його різнопланових потребах, у віртуальному світі діють й інші платформи, які не завжди мають позитивний соціальний вимір. Але як одні, так і інші спрямовують свої зусилля на залучення Я в систему колективної дії соціальних Інтернет-мереж. При цьому, як правило, вони використовують різні психологічні аспекти. Зокрема, якщо проаналізувати діяльність соціальних мереж, акаунтів та інших адресних характеристик віртуального буття Я, можна помітити, як у віртуальному світі

відбувається вистежування Я – спостерігають за його інтересами, якими сайтами, соціальними групами цікавиться Я, а потім надсилають йому різну інформацію, на власні сторінки підкріплюється реклама. З цього приводу Ю. Харарі зазначає, що останні дослідження, організовані Facebook – головним конкурентом Google – засвідчили, що вже нині алгоритми Facebook краще судять про особистості людей і їхні вподобання, ніж навіть їхні друзі, рідні й шлюбні партнери (Харарі, 2020: 417). У такий спосіб відбувається формування віртуального буття Я навколо його інтересів. І якщо вчасно не зупинитися, то такі процеси можуть призвести до негативних наслідків.

Обговорення

Дослідження віртуального світу, який має безпосередній зв'язок із розвитком інформаційних технологій, здобули філософське осмислення у працях Д. Белла, М. Кастельса, Н. Крилової, Е. Тоффлера та ін. Багатоаспектність цього феномену розглянуто в концепціях зарубіжних учених, зокрема В. Афанасьєва, А. Воронова, А. Крокера, М. Носова. В українській науці дослідженнями соціально-філософських аспектів віртуалізації та інформатизації суспільства займалися В. Андрущенко, М. Бойченко, І. Девтеров, В. Кремень, В. Лях, Б. Сівіринов та ін. Проблемою інтернет-залежності займалися такі зарубіжні дослідники, як А. Войсунський, А. Єгоров, К. Янг. Серед українських дослідників привертають увагу праці таких науковців: Н. Бугайової та Л. Юр'євої.

Мережева взаємодія індивідів здійснюється за допомогою соціальних Інтернет-мереж. Сучасна теорія соціальних мереж бере свій початок ще в середині ХХ століття завдяки працям Р. Соломоноффа та А. Рапопорта. Термін «соціальна мережа» вперше вжив у 1954 році соціолог Дж. Барнс у своїй праці «Людські відносини», де також було подано декілька соціограм – візуальних діаграм, в яких кожна особа виглядала як крапка, а лінії поміж ними вказували на їхній зв'язок. Пізніше П. Ердос, А. Реньї, Д. Уоттс і С. Строгач розвинули теорію соціальних мереж, досліджуючи принципи об'єднання окремих індивідів у групи, ступені близькості неоднорідних груп з точки зору соціологічних та математичних методів. Аналізуючи «Силу слабких зв'язків» – саме так називалася стаття, (The Strength of Weak Ties) М. Грановеттер вказував на парадоксальні можливості, що їх відкриває мережа. Бо межі сильних зв'язків, коли йдеться про родину, коло друзів, є надто щільними для подальшого розростання, а слабкі зв'язки, які включають ширше коло знайомих (ті, в свою чергу, теж входять в інші умовні кола спілкування і взаємодії), що є перспективнішим із точки зору росту і доступу, до різноманітних ресурсів: інформаційних, інтелектуальних, фінансових та інших. Також ця тематика знайшла своє відображення у працях Дж. Барлоу, Р. Барбрука, Е. Камерона, Н. Крістакиса і Дж. Фаулера, Дж. Хайтц-мана, П. Тейлора та ін.

Висновки

Як бачимо, мережева взаємодія індивідів та вплив її на формування Я викликає неабиякий інтерес дослідників, особливо в період інформаційного розвитку суспільства. Адже саме інформація, у якій закодоване ціннісне соціальне навантаження, сприяє формуванню Я і залученню його до системи ко-

лективної дії і процесам ідентифікації у віртуальному світі. Однак ці питання сьогодні є ще малодослідженими, а тому особливості залучення Я до системи колективної дії за допомогою мережевої взаємодії є актуальними і перспективними для дослідження, особливо в частині аксіологічних та гносеологічних підходів.

Список літератури

- 1.Бард А., Зодерквист Я. Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма [пер. с англ. В. Мишучкова]. Санкт-Петербург: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2004. 252 с.
- 2.Горбунова Л. С. Номадизм як спосіб мислення та освітня стратегія. Стаття 1. Онтологічні засади номадичного мислення. *Філософія освіти*. 1-2 (7). 2008. С. 45-60.
- 3.Данильян О., Дзьобань О. Людина в інформаційному суспільстві: проблема моральної ідентифікації. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія. 2019. №1. С.8-20.
- 4.Маклюэн Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека [пер. с англ.]. Москва: КАНОН-пресс-Ц, 2003. 464 с.
- 5.Поліщук О.С. Вплив соціальних інтернет-мереж на формування «Я». *Науково-практичний журнал «Актуальні проблеми філософії та соціології»*. Національний університет «Одеська юридична академія». 2017. №16. С. 93-96.
- 6.Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства: [монографія] [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В.І. Попик та інші]. НАН України, Нац. б-ка України імені В.І. Вернадського. Київ, 2013. 344 с.
- 7.Харарі Ю.Н. Homo Deus. За лаштунками майбутнього [пер. з англ. О.Дем'янчука]. 4-те вид. Київ: Форс Україна, 2020. 512 с.
- 8.Щербина В. Соціальні риси мережних спільнот. *Соціальна психологія*. 2005. № 2 (10). С. 139-149.
- 9.Bourdieu P. The Forms of Capital. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / Ed. by J.G.Richardson. N.Y.: Greenwood, 1985. 248 p.
10. Cardoso G. Paquete de Oliveira Manuel J. Parauna Sociologia do Ciberspaco: comunidades virtuais em portuques. Oeiras, Portugal: Celta Edito.ra, 1998. 170 p.
11. Fukuyama F. Social Capital and Global Economy. *Foreign Affairs*. Volume 75, September-October, 1995. P. 89-103.
12. Keck M., Sikkink K. Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics. Ithaca: Cornell University Press, 1998. 222 p.
13. Sztompka P. Trust: a sociological theory. Cambridge: Cambridge university press, 1999. 214 p.
14. Taylor R. In Memoriam J.C.R. Licklider (1915–1990). *Systems Research Center 130 Lytton Avenue Palo Alto*. California, 2002. P.37-38. URL: <http://memex.org/licklider.pdf> (дата звернення: 10.03.2021р.).
15. Wasserman S., Faust K. Social Network Analysis: Methods and Applications. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 857 p.
16. Wellmon B. Little boxes Hocalization and Netuzorred Snduzdualism. *Digital Lities: computational and sociological approaches*, edited by makoto janabe, Peter van den Beselaar, and Joru Ishicla. 2005. P. 11-25.

References

1. Bard, A., Zoderkvist, Ya. (2004). Netokratiia. Novaia praviashchaia elita i zhizn posle kapitalizma [Netocracy. The New Power Elite and Life After Capitalism]. (V. Mishuchkova, Trans.). Spb: Stokgolmskaia shkola ekonomiki v Sankt-Peterburge [in Russian].
2. Horbunova, L.S. (2008). Nomadyzm yak sposib myslennia ta osvithnia stratehiia. Ontolohichni zasady nomadychnoho myslennia [Nomadism as a way of thinking and educational strategy. Ontological principles of nomadic thinking]. *Filosofiiia osvity, Philosophy of education*, 1-2 (7), 45-60 [in Ukrainian].
3. Danylian, O., Dzoban, O. (2019). Liudyna v informatsiinomu suspilstvi: problema moralnoi identyfikatsii [Man in the information society: the problem of moral identification]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Iurydychna akademiiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho"*. Seria: Filosofiiia, Bulletin of the National University "Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine". Series: Philosophy, 1, 8-20 [in Ukrainian].

4. Makliuen, G. M. (2003). Ponimanie Media: Vneshnie rasshireniia cheloveka [Understanding Media: The extensions of man]. (Trans.) Moskva: KANON-press-TS [in Russian].

5. Polishchuk, O. S. (2017). Vplyv sotsialnykh internet-merezh na formuvannia "Ia" [The influence of social Internet networks on the formation of "I"]. *Naukovo-praktychnyi zhurnal "Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii"*, Scientific and practical journal "Actual problems of philosophy and sociology", 16, 93-96 [in Ukrainian].

6. Sotsialni merezhi yak chynnyk rozvytku hromadianskoho suspilstva [Social networks as a factor in the development of civil society] (2013). (O. S. Onyshchenko, V. M. Horovyi, V. I. Popyk and oth.). Kyiv: NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy imeni V.I.Vernadskoho [in Ukrainian].

7. Kharari, Yu. N. (2020). *Homo Deus. Za lashtunkamy maibutnoho* [Homo Deus. Behind the scenes of the future]. (O. Demianchuka (Trans.). (4-th ed.). Kyiv: Fors Ukraina [in Ukrainian].

8. Shcherbyna, V. (2005). Sotsialni rysy merezhnykh spilnot [Social features of online communities]. *Sotsialna psykholohiia, Social Psychology*, 2 (10), 139-149 [in Ukrainian].

9. Bourdieu, P. The Forms of Capital. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / Ed. by J.G.Richardson. N.Y.: Greenwood, 1985. 248 p.

10. Cardoso, G. Paquetede Oliveira Manuel J. Parauna Sociologado Ciberspaco: comunidades virtuai semportuques. Oeiras, Portugal: CeltaEdito.ra, 1998. 170 p.

11. Fukuyama, F. (1995). Social Capital and Global Economy. *Foreign Affairs*. Vol. 75, Sept.-Oct., 89-103.

12. Keck, M., Sikkink, K. (1998). *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca: Cornell University Press.

13. Sztompka P. (1999). *Trust: a sociological theory*. Cambridge: Cambridge university.

14. Taylor, R. (2002). In Memoriam J.C.R. Licklider (1915–1990). *Systems Research Center 130 Lytton Avenue Palo Alto, California*. Retrieved from: <http://memex.org/licklider.pdf>.

15. Wasserman, S., Faust, K. (1994). *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.

16. Wellmon, B. (2005). *Little boxes Hocalization and Netuzorred Snduzdualism. Digital Lities: computational and sociological approaches, edited by makoto janabe, Peter van den Beselaar, and Joru Ishicla*.

Полищук А.С., Полищук Е.В

Я В СИСТЕМЕ КОЛЛЕКТИВНОГО ДЕЙСТВИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ИНТЕРНЕТ-СЕТЕЙ: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ

Рассмотрены характерные особенности информационного общества. Выяснено, что технико-технологический процесс, который приобрёл интенсивность в XXI ст., создал благоприятные условия в развитии общества, в частности изобретение Интернета дало широкие возможности в сфере коммуникации. Установлено, что благодаря этому феномену индивиды с целью организации коллективного действия начали значительно быстрее преодолевать расстояние, за короткий промежуток времени расширять действие своих социальных групп через привлечение других в социальную сеть. Акцентировано внимание на том, что современное состояние пандемии лишь дополнительно создало условие интенсивного привлечения Я в систему социальных интернет-сетей. Находясь в них, Я подвергается влиянию социальной сети и, используя ценностную составляющую в процессе познания, на подсознательном уровне входит в систему коллективного действия социальной группы. Также сосредоточено внимание на психологических особенностях пребывания Я в интернет-сети и на том, как интернет-сеть реагирует на разноплановые потребности этого Я. В частности через рекламу, предложения и тому подобное, которые поступают Я в интернет-сети. Для подтверждения этих и других фактов использованные исследования современных философов.

Ключевые слова: индивид, Я, социальные сети, Интернет, ценности, виртуальный мир, коллективное действие, взаимодействие, доверие, коммуникация.

Polishchuk O.S., Polishchuk O.V.

"SELF" IN THE SYSTEM OF COLLECTIVE ACTION OF SOCIAL INTERNET NETWORKS: SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECT

Introduction. The modern period is marked by the invention of the Internet, providing conditions for the emergence of social networks. Thanks to the Internet, the number of communications are growing, the means of transmission are constantly simplifying, becoming compact and accessible. This is due to both the rapid technical-technological achievements, and COVID-19 pandemic situation forced people to reformat their relations and move from face-to-face interaction to the virtual one. Transformational changes have involved the formation of the self, as well as the collective action. **The aim and tasks** are to study the possibilities of social Internet networks in the formation of "self" and his involvement in the system of the collective action. **Research methods** include an interdisciplinary approach: social-scientific and philosophical directions. Their alternation, the most effective for such a problem, is combined with the dialectical, hermeneutic, and phenomenological methods. **Research results.** Ensuring the productivity of conclusions is guaranteed by the successful selection of the scientific literature, but, above all, on the methodology used in its analysis and study of the real state of affairs. The objective reality as the object of the research, on the one hand, appears to be real, on the other hand, man's interpretations. However, in both cases it is about the adequacy of reading, strict translation into the mode of structuring the theory, conclusion, and forecasting regarding certain aspects, such as the description of the current state formation of "self" and his involvement in the system of the collective action based on social Internet networks and characteristics of potential dangers in the terminology of Information society. **Discussion.** The study of the virtual world, which is directly related to the development of information technologies has gained philosophical understanding in the works of D. Bell, M. Castells, N. Krylova, E. Toffler and others. The multifaceted nature of this phenomenon is studied in the concepts of foreign scientists, in particular V. Afanasiev, A. Voronov, A. Kroker and M. Nosov. In Ukrainian science, V. Andrushchenko, M. Boichenko, I. Devterov, V. Kremen, V. Liakh, B. Siviryov, and others studied the socio-philosophical aspects of virtualization and informatization of society. The problem of Internet addiction has been studied by such foreign researchers as A. Voiskunskyi, A. Zehorov, and K. Young. Among Ukrainian researchers, there are works of N. Buhaiova and L. Yurieva. Network interaction of individuals is carried out with the help of social Internet networks. The modern theory of social networks dates back to the middle of the XX c. thanks to the works of R. Solomonoff and A. Rapoport. The term "social network" was first used in 1954 by the sociologist J. Barnes in his work "Human Relations", which also presented several sociograms - visual diagrams in which each person looked like a dot, and the lines between them indicated their relationships. Later, P. Erdos, A. Rainier, D. Watts and S. Strohach developed the theory of social networks, exploring the principles of joining individuals into groups, the degrees of the closeness of heterogeneous groups in terms of sociological and mathematical methods. Analyzing "The Strength of Weak Ties" – that's what the article was called M. Granovetter pointed out the paradoxical possibilities that the network guarantees. The boundaries of strong ties (a family, a circle of friends, etc.) are too dense for further growth; and weak ties, which include a wider circle of acquaintances (those, in turn, are also included in other conditional circles of communication and interaction), are quite sparse, which is more promising in terms of growth and access to a variety of resources: information, intellectual, financial and others. Also, this topic is represented in the works of J. Barlow, R. Barbrook, E. Cameron, N. Christakis, J. Fowler, J. Heitzman, P. Taylor and others. **Conclusion.** As we can see, the network interaction of individuals and its influence on the formation of "self" is of great interest to researchers, especially in the period of information development of the society. After all, it is the information that encodes the value social load contributes to the formation of "self" and his involvement in the system of collective action and promotes the processes of identification in the virtual world. However, these issues are still poorly studied today, and therefore the features of the involvement of "self" in the system of collective action through network, interaction are relevant and promising, especially in terms of axiological and epistemological approaches.

Keywords: individual, "self", social networks, Internet, values, virtual world, collective action, interaction, trust, communication.